

CECILIE RUBOW

**INDENDØRS-
MENNESKETS
NATUR**

**INDENDØRS-
MENNESKETS
NATUR**

INDENDØRSMENNESKETS NATUR

© 2022 forfatteren og Aarhus Universitetsforlag

Forlagsredaktion: Sanne Lind Hansen

Omslag og grafisk tilrettelæggelse: Jakob Helmer

Sat med: Knockout og Freight

Papir: 115 g Munken Cream

E-bogs produktion: Scandinavian Book A/S

ISBN 978 87 7219 891 0 (e-pdf)

Bogen er udgivet med støtte fra

Institut for Antropologi, Københavns Universitet

Statens Kunstfond

Statens
Kunstfond

Foto s. 6-7: Anne-Li Engström

Foto s. 272: Susanne Borup

Øvrige fotos: Cecilie Rubow

unipress.dk

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPYDAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Det er tilladt at citere med kildeangivelse i anmeldelser.

FAGFÆLLE-
BEDØMT

CECILIE RUBOW

**INDENDØRS-
MENNESKETS
NATUR**

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

indhold

naturer, 7
at strande, 37
jizz, 67
planteblind, 107
helene, 135
fælleden, 171
økologisering, 207
ny magi, 241

tak, 249
noter, 253
litteratur, 273

naturer

Det begyndte med, at jeg gik ud. Jeg begyndte med stranden, som for de fleste danskere er indbegrebet af god natur. Hvad er bedre end at blive blæst igennem, at se horisonten, gå i sandet og mærke lyset uanset vejret?

Eller rettere, det begyndte med, at jeg undrede mig over, at naturen var blevet så populær. Lovprisninger af vandreture, økologiske gårdbutikker, byhaver, vilde urter og vinterbadning dukkede op overalt. Jeg undrede mig over, at fortællingerne om fisketure, sommerhuse, hunde og blomsterstriber tog så stærkt til. Ligesom lavbundslande blev givet tilbage til naturen. Og jeg undrede mig over kampen *for* naturen mod motorveje og byggerier, og hvordan klimakampen også er en kamp for hele planetens natur.

Jeg er et indendørsmenneske, vokset op i parcelhuse, skoler, indkøbscentre og idrætshaller. Når jeg med min familie en gang om året håbede på at finde kantareller i skoven eller tog på ski i et fjeld, var vi *ude i naturen*. Om sommeren kørte vi forbi markerne, i tvivl om det nu var rug eller hvede, og vi har altid undret os over, hvor gul rapsen egentlig er. Gik vi en tur i skoven, tog vi altid hurtigt hjem igen. Et par timer ude i naturen, måske en sejltur på fjorden, var fint som en afstikker fra det egentlige liv, men strengt taget ikke nødvendigt på den måde det var nødvendigt at gå i skole.

Siden kom jeg i tvivl om, jeg egentlig havde været ude i naturen. Stort set al dansk skov er dyrket skov. Hvor naturlig er den i grunden, når den hele tiden bliver fældet, og nye træer bliver sat på række? Og hvor naturligt er det at gå rundt i et spor, som en snescooter har lavet i en nationalpark? Når jeg kigger ud ad vinduet, kan jeg derfor kun kende forskel på store fugle og små fugle. Når jeg har været udenfor, har jeg haft svært ved at finde rundt. Ofte har jeg mærket en nervøsitet for, at jeg ville kede mig, hvis jeg gik udenfor. Som om jeg ville gå glip af noget. Hjem

har altid været indenfor, og jeg har aldrig følt mig helt hjemme i verden af den grund. Jeg kender de andre arter og deres indbyrdes liv for dårligt, og jeg kan ikke regne ud, hvor det rene vand, der løber ud af vandhanen, kommer fra. Hvor alle de materialer, der har bidraget til min t-shirt, telefon og strømmen i stikkontakterne kommer fra, ved jeg heller ikke, og slet ikke hvordan de er forbundet med andre væsner, derunder andre mennesker, der også kunne have brug for dem.

Sådan var det at vokse op i en moderne verden. Det var meningen. At åbne for vandhanen uden at bekymre sig om, hvor det kommer fra, eller for benzinstanderen, var et umiddelbart rationelt og behageligt mål for forsyningsselskaberne og forbrugeroplevelsen, og det var alle butikkers og varehuses princip. Du behøvede ikke at vide, hvor tingene kom fra. Alle mellemløddene mellem varen og den verden, den var kommet fra, var usynlige. På den måde forsvandt store dele af naturen fra bevidstheden. På den måde forsvandt store dele af naturen helt bogstaveligt ind i varerne.

Da mit indendørs liv var på sit højdepunkt, besluttede jeg mig for at lede efter naturen.

naturerne kommer igen

Naturen er næsten forsvundet ud af indendørsmenneskernes liv. Hvis en dag består af hundrede gange 15 minutter — det er egentlig 96, men det er svært at regne med — hvor stor en del af din tid bruger du så indendørs? Hvis hvert kvarter svarer til 1 procent, hvor mange af dine vinterdage sniger sig op på mere end 10 procent? Jeg spørger af erfaring. I menneskehedens historie er det nyt, at vi bruger så meget tid indendørs. Det nordeuropæiske vejr kan ikke alene forklare, hvorfor vi foretrækker indendørslivet. Hvor meget af din tid bruger du udendørs om sommeren? Og i hvilket udendørs?

Samtidig med at vi næsten ikke lever i og kender til naturen, så kalder vi alt muligt indendørsliv for naturligt. Reklameindustrien udnævner alt fra mælkekartoner til regnjakker, potteplanter og cruiseskibe til at være alletiders for naturelskere. For et indendørsmenneske er naturen derfor tilsyneladende både forsvundet — og alle steder. Hvor bliver det indviklet, når det samme ord skal stå for så mange ting. Kunne vi overveje at holde op med at bruge det ord? Det har forskere seriøst overvejet, men det har aldrig rigtig fungeret. Det er, tror jeg, også et frustreret svar, ligesom når man baldrer en tallerken. Vi kan ikke give ordet hele skylden. Vi må arbejde med det.

Da jeg først var begyndt at undre mig over, hvor naturen egentlig var henne, og hvor tit naturen dukkede op i samtaler, tv-udsendelser og videnskabelige rapporter over dens tilstand, slog det mig en dag, at emnet var godt til en antropologisk undersøgelse.

Hvor kan man så gå hen for at finde naturen? For at tilgå mit problem i en overskuelig form måtte jeg fokusere på noget, og jeg besluttede mig først for at lede efter det, som danskerne opfatter som indbegrebet af natur, den bedste natur, den natur som er mest uangribelig for også være kultur. Jeg forestillede mig, at jeg på den måde kunne få en baseline for min undersøgelse og dernæst bevæge mig mere indviklede steder hen.

Min arbejdsplads ligger ved Søerne i København. Da jeg flyttede ind på mit kontor for mange år siden, tog jeg et foto af udsigten hver dag, og da jeg satte de mest forskellige fotos sammen i en collage, forstod jeg hvor meget dette byrum skiftede farve og karakter alt efter årstid og tidspunktet på dagen. Om sommeren fyldte de store kastanjetræer næsten hele billedet, om vinteren lå der faner af sne på den sorte is, og om natten gjorde lysreklamerne på nørrebro siden opmærksom på det dybe mørke. Nedenfor vinduet kører hver dag en konstant strøm af

biler, og når jeg selv sidder i en af dem, holder jeg hver gang af at se, hvordan det firkantede rum ved Søerne tager sig ud. Det er et gennemdesignet og konstrueret rum med vidde, liv og farver. Ligesom myrerne og fuglene bosætter sig og indretter sig, sådan gør menneskerne. Mennesker har skabt deres egne landskaber og transformeret dem til uigenkendelighed.

Når jeg cykler på arbejde, kan jeg komme hele vejen ad asfalterede cykelstier, og når jeg tager S-toget, skal jeg gå mindre end en kilometer i alt. Hele infrastrukturen er lagt an på, at vi ikke behøver være særligt meget ude, og jeg forestiller mig tit, hvordan Søerne så ud for nogle hundrede år siden, før Ladegårdsåen blev udgravet, så københavnernes kunne få frisk vand. Og jeg forestiller mig, hvordan Søerne ville have set ud, hvis planerne i slutningen af 1960'erne om Søringens 12-sporrede motorvej var blevet gennemført. Jeg blev født i midten af 1960'erne, hvor den slags drømme florerede. For mine forældre var det moderne liv inden for rækkevidde, og huset, børnene og to indkomster og hele den statslige og kommunale infrastruktur muliggjorde et liv, hvor børnene kom i børnehave og skole og tilbragte fritiden i idrætshaller og biografen og slikbutikken henne på hjørnet. Børnene fik eget værelse. I de mest moderne hjem stod bilen i garagen, den skulle også indendørs. I det mest moderne er naturen en slags fritidsbeskæftigelse. Naturen bliver et sted, man ikke hører hjemme.¹

Jeg begyndte med at tage til stranden. Måske et underligt valg for en videnskabelig undersøgelse, men som indendørsmenneske og forsker havde jeg her et lille forspring. Ganske vist havde jeg aldrig selv været begejstret for sommerstranden, selv korte ophold har gjort mig udmattet af sandet, saltet, solen og vinden, men jeg havde gennem et tidligere forskningsprojekt i Stillehavet lært noget andet om strande. Især i en lagune, fra et turistmæssigt synspunkt en af de bedste strande i hele verden,

skrigende turkis, kridhvid, ikke overrendt, på en frodig og tilgængelig kyst. Det var også en strand, der i tiltagende grad var udsat for forurening og erosion. Truslerne syntes at komme fra både nært hold, i form af utilstrækkelige kloaker og uhensigtsmæssig kystbeskyttelse, og fra fjernt hold i form af forsurening af verdenshavet og stigende havtemperaturer og kraftigere cykloner.

De mennesker, der levede i og af lagunen så, hvordan der blev færre fisk, hvordan sandet blev brunt, revene ødelagt, og hvordan antallet af klæbrige alger eksploderede i den varme sæson. Der lærte jeg om kysters sandbudgetter, om fiskearter, havvandstigninger, storme, nitrater, havguder og fiskefælder, og hvordan sorgen over en ødelagt strand kunne blive vekslet til fælles handling. De kunne ikke redde lagunen i et hug, men de begyndte at undersøge dens tilstand for at lære alle dens væsner, historier og biologiske processer at kende, derunder deres egen indflydelse. Det endte med at forandre dem selv. De fandt ud af, hvor tæt deres samliv var med lagunen, og hvor påvirket lagunen var af det, de foretog sig på land. Det var ikke altid til at finde ud af, hvad der forårsagede hvad, men i dag vil jeg sige, at de økologiserede deres forhold til lagunen, fordi de ikke længere regnede med, at naturen kun var derude.

ud i felten

Målt i kilometer var stedet for mit feltarbejde ikke langt væk fra mit skrivebord, udsigten over Søerne og forelæsnings- og undervisningslokalerne. Tidligere generationer af antropologer sejlede i månedsvis for at komme frem til felten. Dengang mente de, at jo længere væk hjemmefra man kom, jo mere mærkelige vaner ville man finde. Den idé er forladt, fordi antropologerne opdagede, at alle i verden har kultur, og at det ikke var til at afgøre, hvilken der er den mærkeligste. Hvilken målestok skulle tages i

anvendelse — deres eller vores? Antropologernes opgave blev at udvide forestillingen om det menneskelige.

Jeg tog nu ud på den friske strand som feltarbejder. I en kold marts mødte jeg vinterstrandens folk på Sjællands nordkyst. Den dengang siddende regering havde besluttet at støtte udformningen af et mindre antal projekter, der kunne udvikle kystzonen. Et af projekterne var i Gilleleje, og planen var på det tidspunkt at udbygge stranden vest for havnen ved at fjerne en industrigrund og bygge et delvist underjordisk hotel i et nyt klitlandskab og at anlægge en lang mole og sandfanger med vinterhavbad og et såkaldt naturrum.

Det vakte min interesse, at man med dette projekt ville lave en undtagelse til gældende regler for kystzonen for at udvikle kystturismen ved at optimere stranden med mere natur. Naturrummet, som i projektbeskrivelsen var et rum med vinduer fra gulv til loft, der gav et “ubegrænset panorama”, var illustreret med en rendering af en kvinde og et barn, der — i hvad jeg vil kalde nydelige brune og sorte kjoler og jakker til under knæet og deciderede indendørssko — ser ud over en stille blå havoverflade over mod Kullen.²

Billedet var fascinerende. Gav det udtryk for en naturoplevelse i optimeret form, perfekt til det moderne indendørsmenneske? Samtidig med at de var indendørs, bag tykt glas, havde de det ultimativt åbne udsyn til vandet og himlen og horisonten i det fjerne. En enkelt sejlbåd indikerede for beskueren et rekreativt miljø. Der var ikke nogen containerskibe, fiskere eller færges.

New Nordic Coast, som projektet hed, blev ikke til noget på grund af lokale protester, ikke mindst fra de lokale fiskere, som med projektet stod til at miste en del af grundlaget for deres virksomhed. Men visionen om den indendørs naturoplevelse var fascinerende, og hvis adgangen til attraktionen i et offentligt og privat samarbejde omkring “vidensoplevelser, experimentarium,

formidling om havet — fiskeriet, naturen under overfladen”,³ havde kunnet virkeliggøres, så ville det måske ligefrem have været en demokratisk gevinst på en kyst, hvor de gode indendørs havudsigter for længst er opkøbt.

Jeg begyndte på Gillelejes veststrand, men da New Nordic Coast kuldsejlede, og jeg havde tænkt, at de lokale forhandlinger om projektet ville have kunnet vise nogle brudlinjer i opfattelserne af, hvad der er god kystnatur, forsøgte jeg mig også frem på andre dele af kysten. Jeg endte efterhånden med at koncentrere mig om strandene ved Tisvildeleje. Vest for byen ligger Tisvilde Hegn og det fredede Melby Overdrev over mod Liseleje. Øst for ligger tætpakkede sommerhuskvarterer, og i midten, ud for molen, ligger det område der kaldes for Lejet, en klynge af huse, der i 1800-tallet udgjorde en lille fiskerlandsby, og som i dag er en magnet for et segment, som af nogle bliver kaldt eliten, af andre københavnere og af de knap så begejstrede ‘dem, der tror, de er så hippe’. Uanset det, kan alle blive enige om, at området er naturskønt. Strandene er lange og hvide og ideelle til vandreture og badeture, og Hegnet og Overdrevet et virvar af forskellige naturtyper. Der er hvide og grønne klitlandskaber, klithede, egekrat, høj bøgeskov og plantager med skovfyr i et bakket landskab med enkelte søer.

At tage til Nordsjælland fra Københavns Universitet er ikke en lang og spektakulær rejse. Der er ikke noget globetrotter over det. Man ser måske en antropolog med tropehjelm og notesbog for sig. Hun leder efter de indfødte for at beskrive deres mærkelige vaner og skikke, ligesom folkene på Borneo. Men billedet går i stykker. For det er koldt, og hvad mærkeligt er der i at tage på stranden?

Det første interview var i marts 2017 med en pensioneret herre ved Gilleleje, tidligere ansat i statsadministrationen, som fortalte, at han gik tur ved stranden hver dag. Selve situationen,